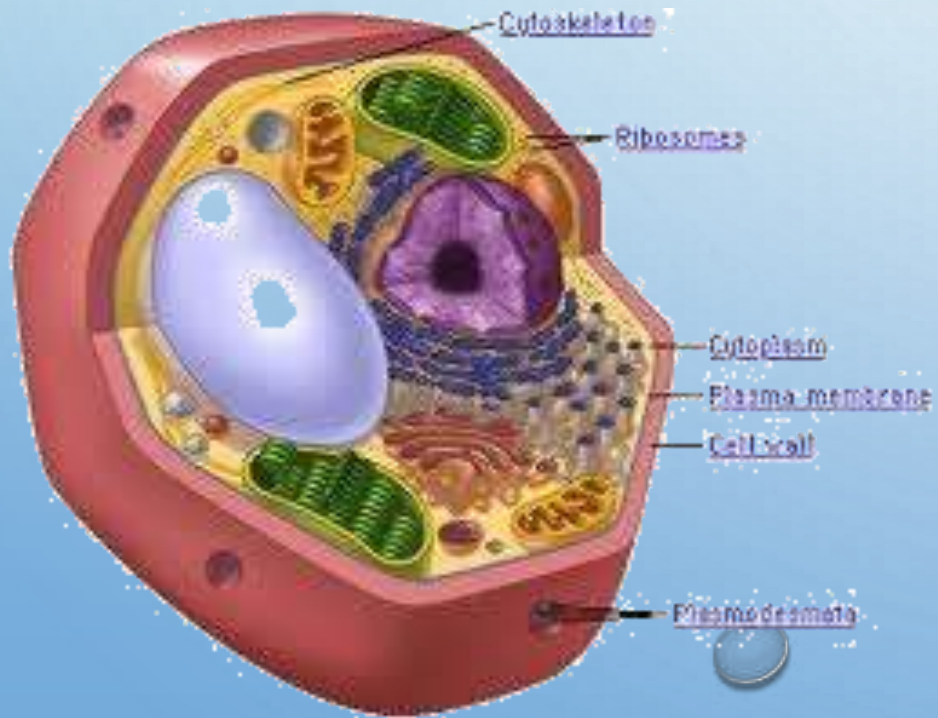

СТРУКТУРА ЕУКАРІОТИЧНОЇ КЛІТИНИ-ЦИТОПЛАЗМА ТА ОСНОВНІ ОРГАНЕЛІ КЛІТИНИ

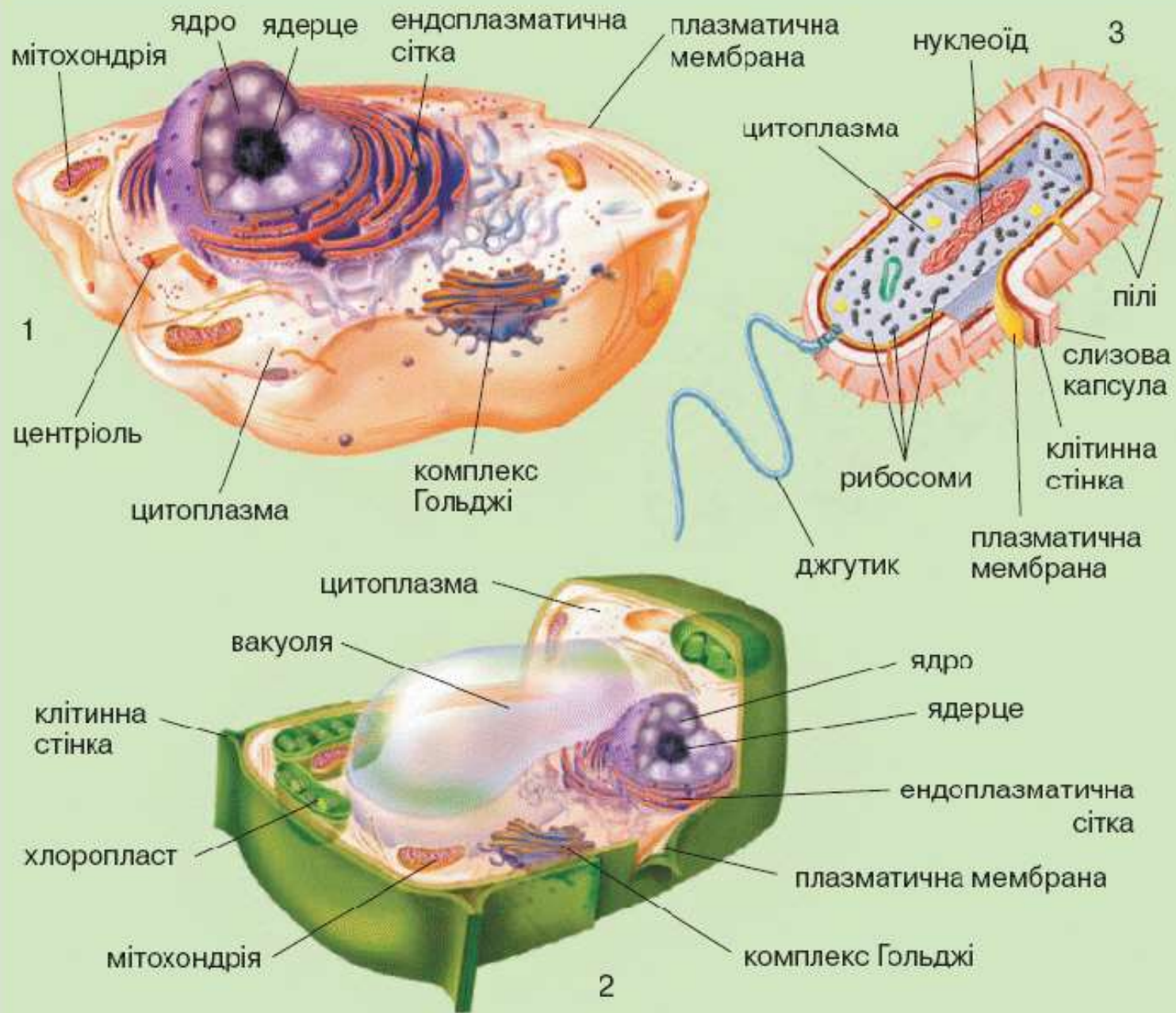

- **Мета:** розширити знання учнів про структурні елементи клітини на прикладі цитоплазми і органел;
- розкрити особливості будови та функцій цитозолю та цитоскелету; з'ясувати суть та значення основних процесів у гіалоплазмі;
- розвинути практичні вміння самостійно вивчати явища плазмолізу і деплазмолізу, аналізувати і робити висновки про функції клітинної мембрани і цитоплазми, виховувати бережливе ставлення до живої природи.

Обладнання і матеріали: таблиці «Будова рослинної клітини», «Будова тваринної клітини», підручник, зошит, відеоматеріал

Базові поняття і терміни: гіалоплазма, цитоскелет, мікротрубочки, мікрониточки, одно-, двомембранні органели, клітинні включення.

Тип уроку: урок засвоєння знань

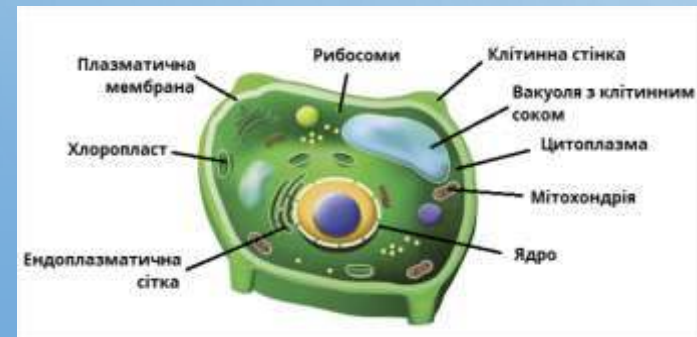
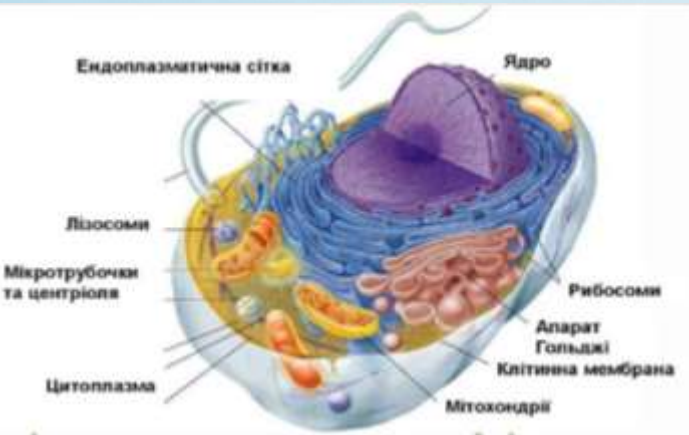
ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ КЛІТИННОЇ ТЕОРІЇ

1. *Клітина — елементарна жива система, що є основою будови, життєдіяльності, розмноження, індивідуального розвитку прокаріотів та еукаріотів; поза клітиною немає проявів життя.*
2. *Нові клітини виникають лише в результаті поділу існуючих клітин.*
3. *Клітини всіх організмів мають подібну будову та хімічний склад.*
4. *Ріст і розвиток багатоклітинних організмів є наслідком росту й розмноження однієї або кількох вихідних клітин.*
5. *Клітинна будова організмів є доказом спільного походження всього живого на планеті.*

1665 р Роберт Гук — ввів назву «клітина»

1839 р. — Маттіас Шлейден і Теодор Шванн відкрили ядерець і висунули основні положення клітинної теорії.

Будова клітини

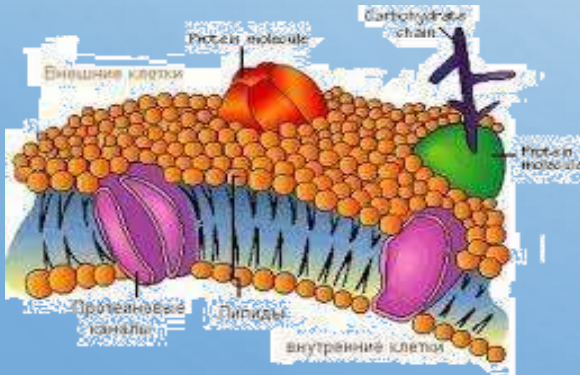
Поверхневий апарат	Цитоплазма	Ядро
<p>1.Надмембранні структури(клітинна стінка, глікокалікс).</p> <p>2.Клітинна мембрана.</p>	<p>1.Цитозоль(рідка фракція).</p> <p>2.Органели:</p> <p>а)двомембранні(мітохондрії, пластиди);</p> <p>б)одно мембранні(ЕПС, комплекс Гольджі, лізосоми, вакуолі);</p> <p>в)не мембранні(рибосоми, клітинний центр);</p> <p>г)органели руху(псевдоніжки, джгутики, війки).</p> <p>3.Включення.</p>	<p>Ядерна оболонка, ядерний сік, ядерце.</p>

КЛІТИНА

Цитоплазматична мембрана

- Захисна функція
- Транспорт речовин
- Вибіркова проникність

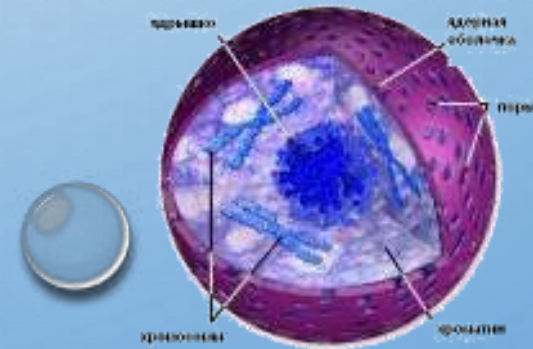
Цитоплазма

- Середовище для проходження хімічних реакцій

Ядро

- Збереження та передача спадкової інформації
- Контроль за процесами життєдіяльності клітини

Цитоплазма - колоїдний розчин
органічних та неорганічних речовин
у воді - **цитозоль**

рідкий стан-
золь

драглистий стан -
гель

Склад цитоплазми:

Вода – 90%

Органічні речовини: білки,
амінокислоти, ліпіди та
вуглеводи

Неорганічні речовини:
карбонатні та ортофосфатні
кислоти, катіони металів К, Са,
аніони СL та інші сполуки

**Властивості
цитоплазми**

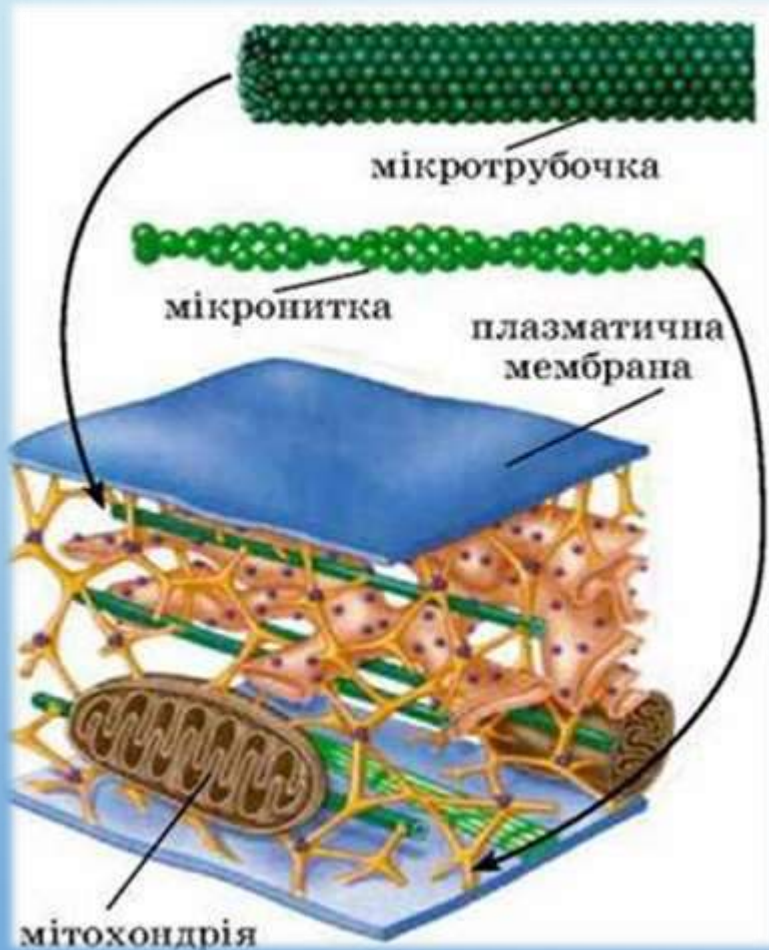
складається з
цитозолю,
цитоскелета,
органел та
включень

Основні функції цитоплазми:

- **комунікативна** — забезпечує зв'язок різних частин клітини (компаратментів) між собою;
- **гомеостатична** — підтримує сталість хімічного складу та фізичних властивостей усередині клітини;
- **транспортна** — забезпечує перенесення біомолекул між органелами.

Цитоскелет клітини

Система білкових утворів – мікротрубочок і мікрониток

Виконує опорну функцію, а також сполучає всі компоненти клітини

Мікронитки – складаються переважно з актину

Мікротрубочки – складаються з тубуліну

Класифікація органел

Мембранні

Двомембранні:

Ядро
Пластиди
Мітохондрії

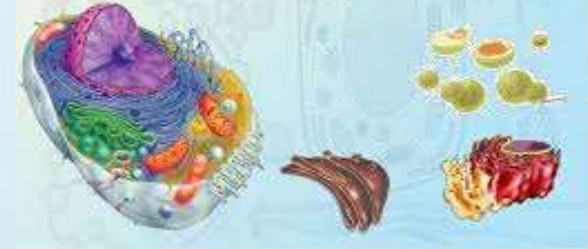
Одномембранні:

ЕПС
Комплекс Гольджі
Вакуолі
Лізосоми
Пероксисоми

Немембранні

Цитоскелет
Клітинний центр
Рибосоми
Псевдопоїї
Джгутики та війки

Одномембранні органели

Двомембранні органели = До двомембранних органел належать:

мітохондрії

пластиди

НЕМЕМБРАННІ КЛІТИННІ ОРГАНЕЛИ

Рибосоми - немембранні органели, які беруть участь у біосинтезі білків у клітині

Рибосоми -складаються з 2 різних субодиниць: малої та великої. Субодиниця містить молекули рРНК та молекули білків, які взаємодіють між собою

Рибосоми -містяться у таких органелах як мітохондрії та пластиди, але їх розміри дрібніші

Рибосоми

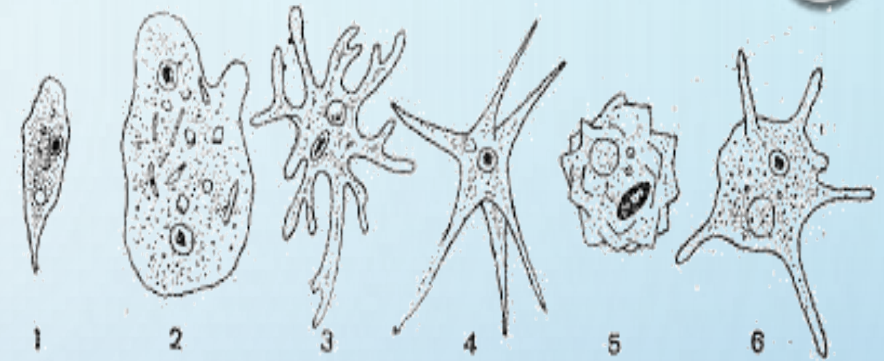
НЕМЕМБРАННІ КЛІТИННІ ОРГАНЕЛИ

Псевдоподії - тимчасові вирости цитоплазми клітин деяких найпростіших - амеб, форамініфер, радіолярій

Структура псевдоподій та їхня форма може бути різноманітною

Псевдоподії виникають завдяки рухові цитоплазми, що перетікає в певне місце клітини, утворюючи виріст

Псевдоподії забезпечують захоплення твердих поживних часток- *процес фагоцитозу*

Псевдоподії

НЕМЕМБРАННІ КЛІТИННІ ОРГАНЕЛИ

Джгутики та війки - мають вигляд тоненьких виростів цитоплазми

Діаметр - 0,25 мкм. Відрізняються вони за довжиною і характером рухів

Всередині цих органел розташована складна структура з мікротрубочок

На поперечному розрізі через джгутик або війку можна помітити дев'ять подвійних мікротрубочок на периферії та ще дві - в центрі

Рух джгутики та війки здійснюють за рахунок вивільнення енергії АТФ

Війки та джгутики

НЕМЕМБРАННІ КЛІТИННІ ОРГАНЕЛИ

Клітинний центр - це частина клітини, яка складається з двох дуже маленьких тілець циліндричної форми – центріолей

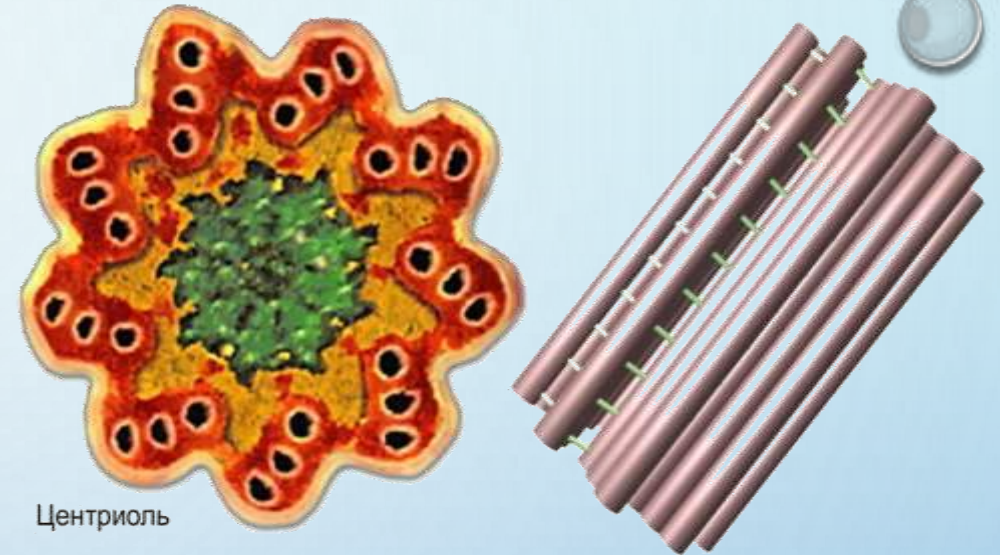
Центріолі розміщені перпендикулярно один до одного

Стінка центріолі складається з 9 пучків, які містять по 3 мікротрубочки.

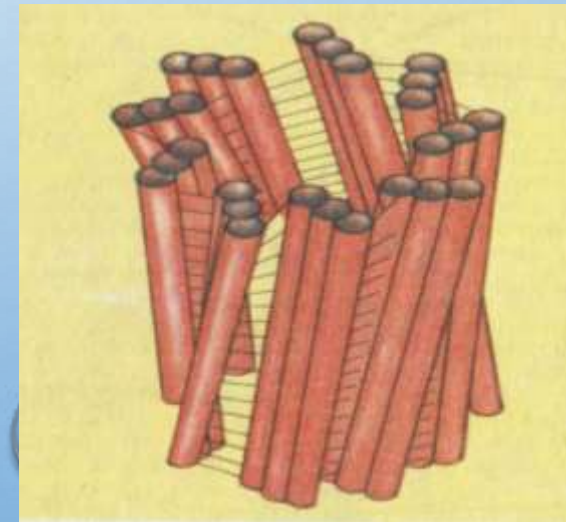
Центріолі відносяться до самовідтворюваних органел цитоплазми

Їх відтворення відбувається шляхом самозбирання з білкових субодиниць

Клітинний центр бере участь у поділі клітини та організація цитоскелета

Клітинний центр

ОДНОМЕМБРАННІ КЛІТИННІ ОРГАНЕЛИ

ЕПС - це система каналців і цистерн, стінки яких утворені мембраною.

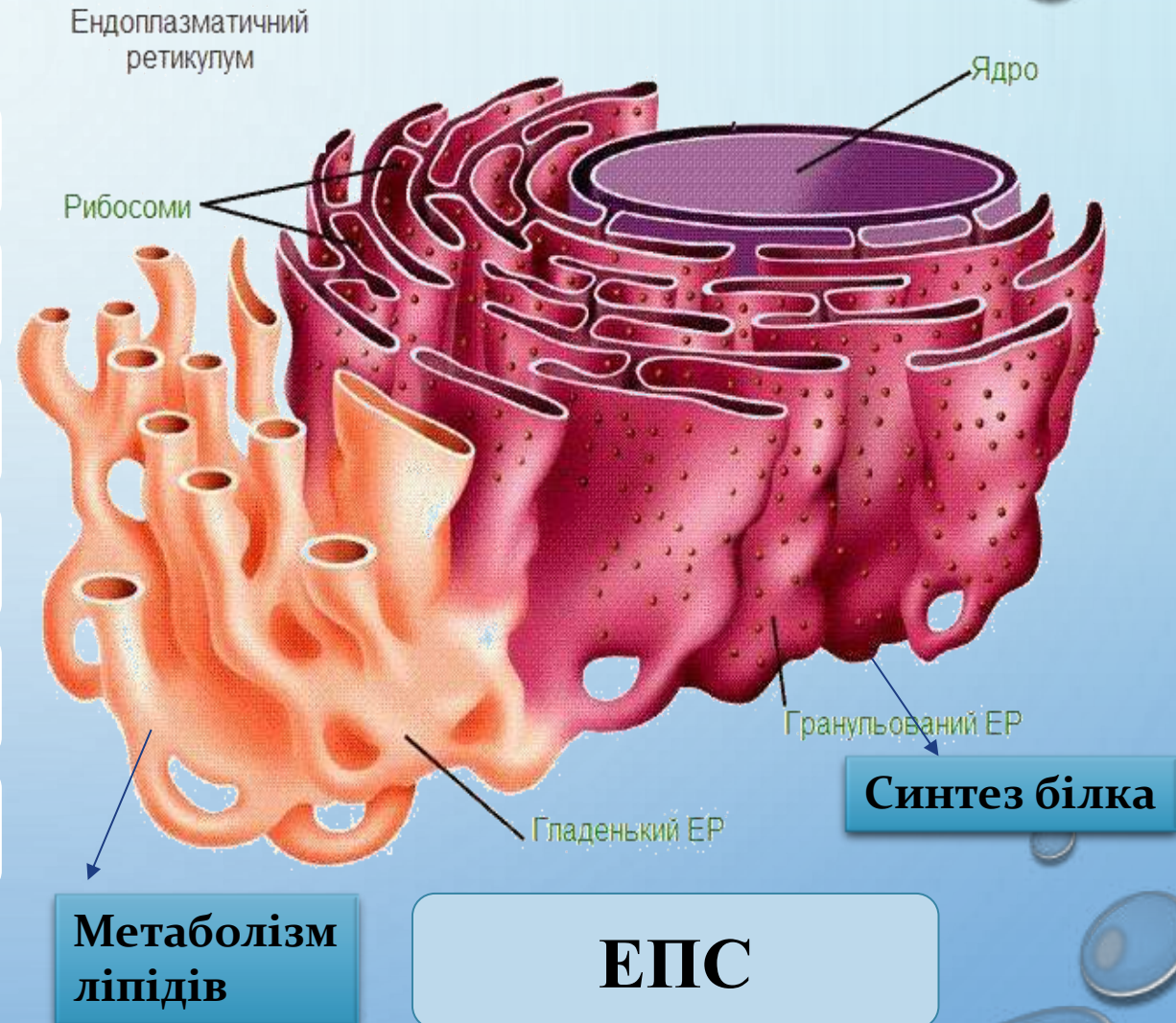
Вони пронизують всю цитоплазму

По каналам ЕПС речовини переміщуються в різні частини клітини

Нуклеїнових кислот не має

Зерниста виглядає як система плоских шарів, зовнішня сторона яких покрита рибосомами

Гладенька виглядає як система тонких трубочок та цистерн, зовнішня сторона яких не покрита рибосомами

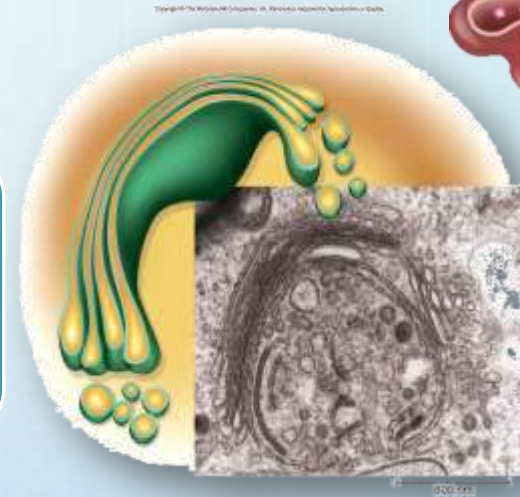

ОДНОМЕМБРАННІ КЛІТИННІ ОРГАНЕЛИ

Відкрив цю органелу в 1898 році італійським фізик К. Гольджі

Комплекс Гольджі - це система порожнин, сполющених цистерн, бульбашок, оточених мембраною

Приймає участь в: накопиченні та транспорті речовин, виведенню з клітини різноманітних секретів, формування лізосом та клітинної оболонки
Цистерни органели з'єднані з каналами ЕПС

Комплекс Гольджі

Функції:

- ❖ синтез лізосом
- ❖ накопичення білків, жирів та вуглеводів
- ❖ транспорт білків, жирів та вуглеводів

ОДНОМЕМБРАННІ КЛІТИННІ ОРГАНЕЛИ

Лізосоми – це найдрібніші з мембраних органел клітини,

пухирці діаметром 0,5 мкм, мають гідролітичні ферменти

здатні розщеплювати органічні речовини

Утворюються з структур комплексу Гольджі

Лізосоми називають «травними станціями» клітини

Функції лізосом:

- ❖ **аутофагія** – розщеплення власних компонентів клітини
- ❖ **автоліз** – саморуйнування клітин чи груп клітин
- ❖ **виведення неперетравлених решток**
- ❖ **розщеплення чужорідних речовин**

Лізосоми

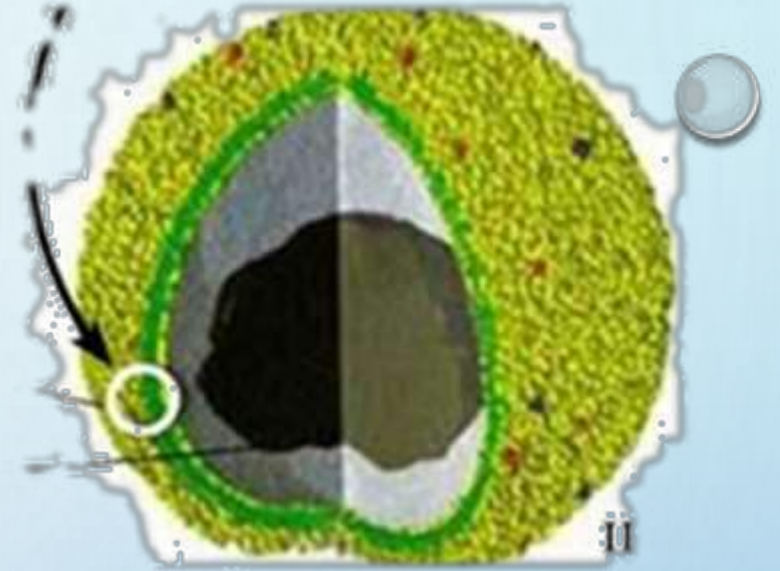

ОДНОМЕМБРАННІ КЛІТИННІ ОРГАНЕЛИ

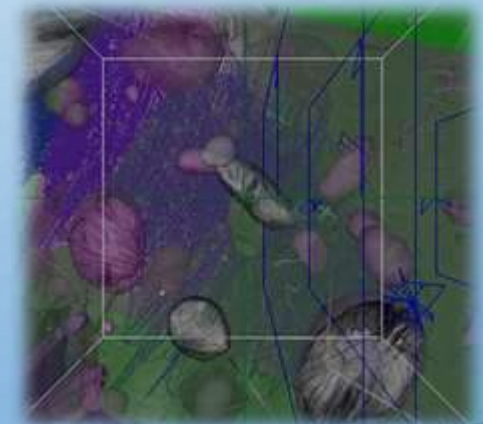
Пероксисоми - мікротільця - органели кулястої форми, діаметром 0,3-1,5 мкм

Пероксисоми містять ферменти, що забезпечують перетворення жирів на вуглеводи

Перексисоми розщеплюють токсичний для клітин гідроген пероксид водню до кисню та води

Пероксисоми

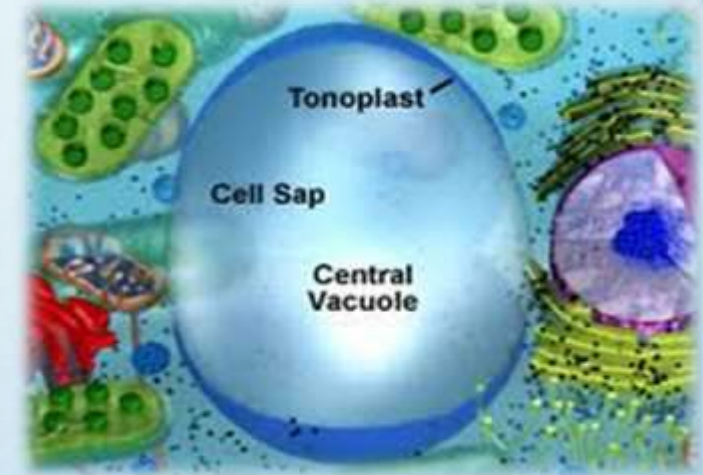
ОДНОМЕМБРАННІ КЛІТИННІ ОРГАНЕЛИ

Вакуолі – органели клітини, які мають вигляд порожнин, що заповнені рідиною, клітинним соком

Розрізняють різні види вакуоль: травні вакуолі, скоротливі вакуолі, вакуолі рослинних клітин

Функції вакуолей:

- ❖ перетравлення органічних речовин в одноклітинних (травні вакуолі)
- ❖ видалення надлишку води та продуктів обміну (скоротливі вакуолі)
- ❖ запасання речовин (клітини грибів і рослин)
- ❖ підтримання сталої форми клітин завдяки тургору
- ❖ накопичення токсичних продуктів обміну

Вакуолі

ДВОМЕМБРАННІ КЛІТИННІ ОРГАНЕЛИ

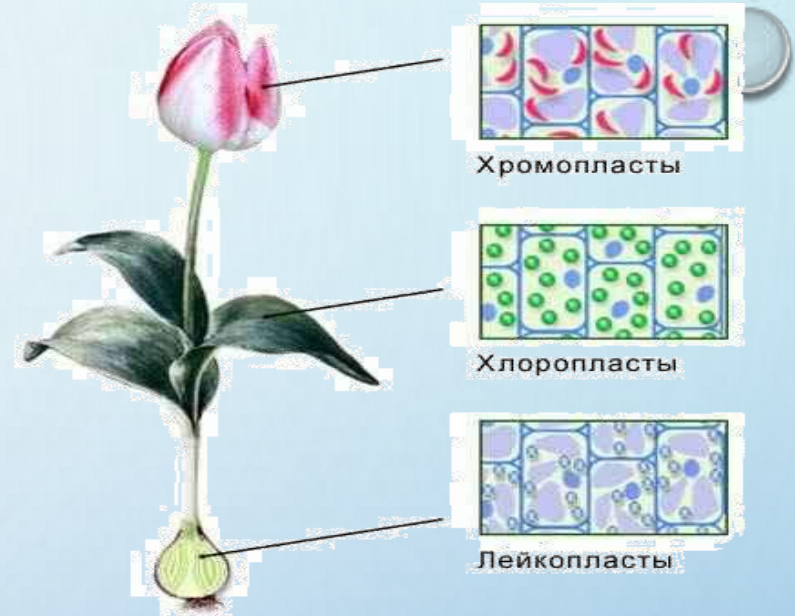
Пластиди – це органели, які наявні тільки в рослинній клітині

Всі пластиди можуть переходити з одного в інший вид

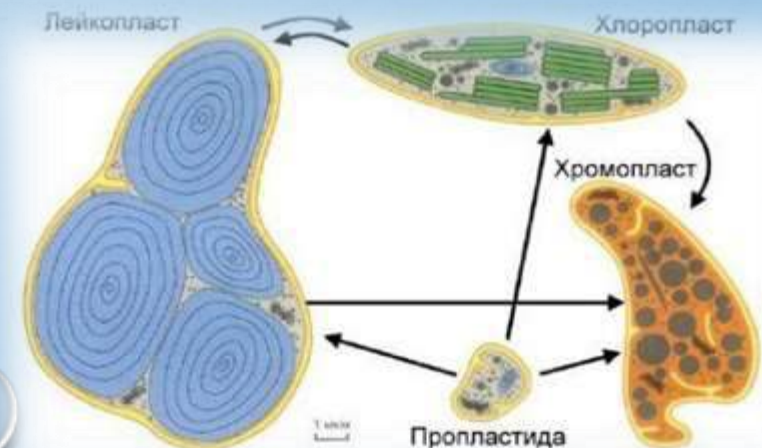
Хромопласти – пластиди жовтого чи червоного кольору зумовлюють колір осіннього листя, пелюсток квітів, достиглих плодів

Хлоропласти – зелені пластиди завдяки наявності пігменту хлорофілу

Лейкопласти – без кольору пластиди в клітинах незафарбованих частин рослини, які запасують поживні речовини

Пластиди

ДВОМЕМБРАННІ КЛІТИННІ ОРГАНЕЛИ

Мітохондрії - «енергетичні» станції клітини

Мітохондрії – овальні тільця в формі зерен, ниток, паличок

Зовнішня мембрана гладенька, а внутрішня утворює складки – кристи

На внутрішній мембрані розміщуються ферменти, які приймають участь в реакція окиснення органічних речовин до вуглекислого газу та води

Відбувається розщеплення глюкози, амінокислот, окиснення жирних кислот

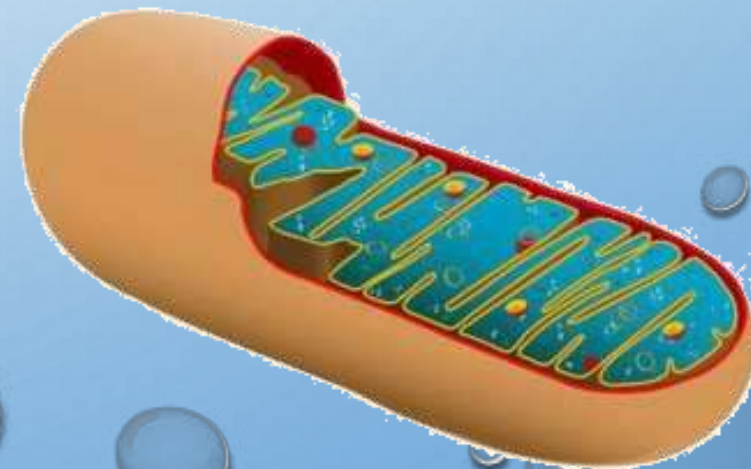
Заповнені матриксом

Основна функція мітохондрій – синтез АТФ

Мають ДНК, РНК

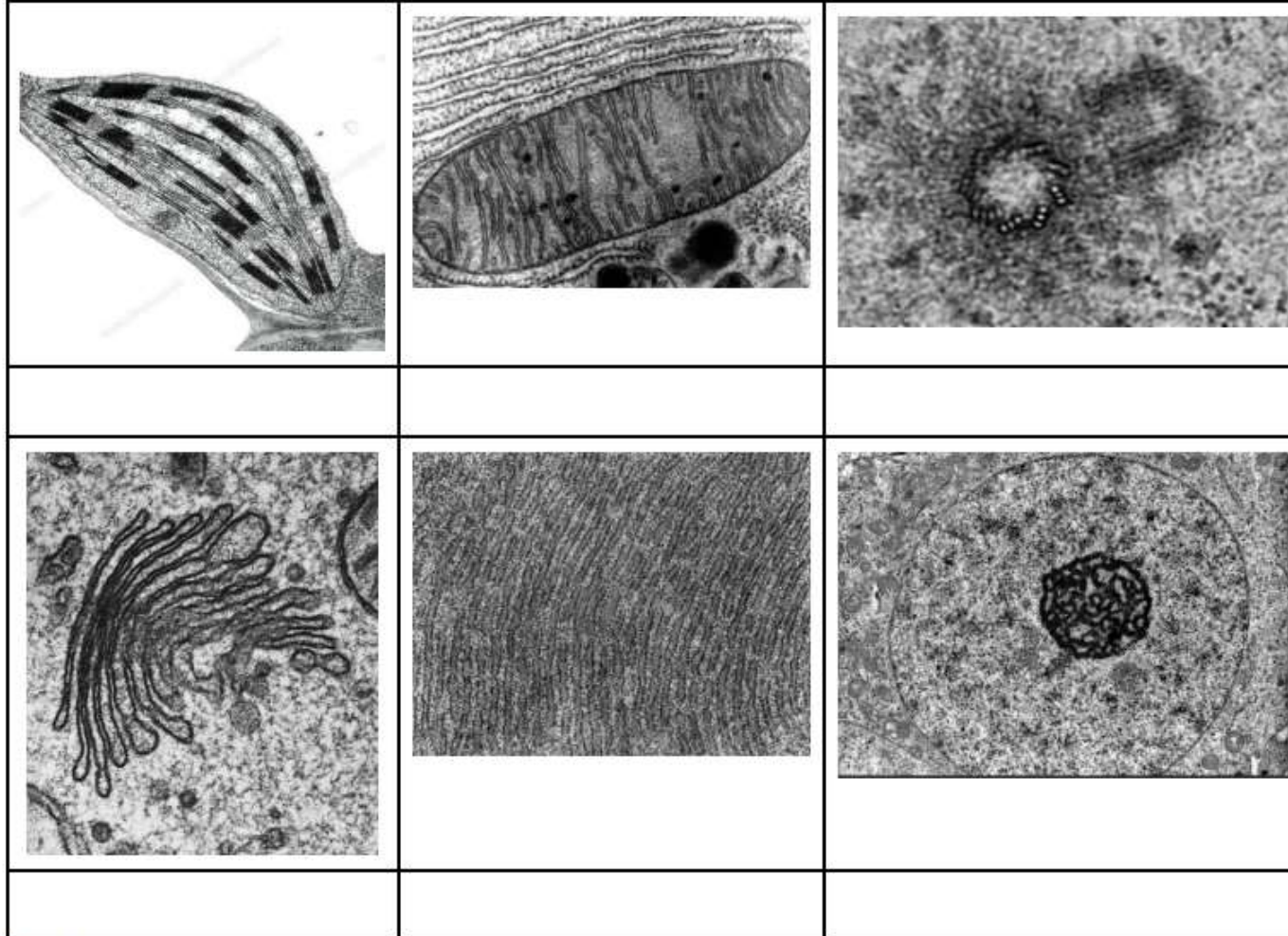

Мітохондрії

Підпишіть зображення органел клітин, зроблені зокрема за допомогою електронного мікроскопа.

Варіанти відповідей: Хлоропласти, ядерце, апарат Гольджі, ЕПР, клітинний центр, мітохондрія.

Домашнє завдання

Опрацювати матеріал параграфа 11,12,
виписати основні поняття (термінологія), вивчити.
Підготуватися до Пр.р.

Перегляд відеолекції

Цікава наука . <https://www.youtube.com/watch?v=bBymW0PtVT0>

Клітина-місто <https://www.youtube.com/watch?v=IJI41Trr234>

<https://www.youtube.com/watch?v=yLuZArxFSfA>

Проблемне запитання. Як взаємодіють між собою компоненти цитоплазми?